МОВНІ ЗМІНИ ЯК ПЕРЕДУМОВА ВИНИКНЕННЯ ЛЕКСИЧНИХ ІННОВАЦІЙ

Наталія Гордієнко
Національний технічний університет України "Київський політехнічний інститут"
(Київ, Україна)

Дослідження особливостей виникнення інновацій у мові на сьогоднішній день є надзвичайно актуальним завданням. Вивчення нових слів, аналіз шляхів і способів їх виникнення в мові завжди відображає найбільш характерні тенденції у зміні її словникового складу на сучасному етапі розвитку. Всі інноваційні явища суспільного і політичного життя суспільства знаходять втілення в нових словах.

Сучасна неологія приділяє увагу проблемі виникнення і вживання нових слів або нових значень вже існуючих у мові слів. Надзвичайну актуальність ця галузь лінгвістичного вчення набула саме в наш час, оскільки відмінними рисами сучасної епохи стали розкутість носіїв мови, ослаблення мовної норми і, як наслідок, велика кількість різноманітних новоутворень. Зміна суспільної ситуації призводить до зміни мови, її оновлення, появи нових найменувань. Проблемам англійської неології присвячують свої праці такі дослідники як О. Боярська, С. Єнікеєва, Ю. Жлуктенко, В. Заботкіна, Ю. Зацний, І. Андрусяк, В. Гак, І. Мурко, О. Клименко, Н. Котєлова, Л. Омельченко, О. Позднякова, А. Ребрія, Дж. Олджео, Дж. Ейто, Дж. Кенон. Серед дослідників проблем німецької неології слід назвати наступних дослідників: І. Барц, Х. Ельзен, Д. Херберг, М. Кінне, Д. Штеффенс, Е.Телленбах, В. Тойберт. Хоча треба зазначити, що у німецькій лексикології неологізмів та лексикографії неологія є відносно молодою субдисципліною, яка стала відомою лише всередині двадцятого століття в Німеччині.

Словниковий склад мови є відкритою системою, яка підлягає постійним змінам через безустанну зміну комунікативних та пізнавальних вимог мовної спільноти до лексичного потенціалу. Процес оновлення словникового складу

будь-якої мови є неперервним, оскільки мова є засобом людської комунікації і знаходиться у постійному русі. Можна сказати, що мова є своєрідним лакмусовим папірцем тих метаморфоз, які відбуваються у суспільстві, відображає стан суспільства, його культуру і світогляд в певний період життя. Розвиток суспільства відбивається на численних лексичних одиницях, що визначають суспільні відносини і зміни, які неминуче призводять до лексичних інновацій та перетворень у мові. Динамічні процеси мови можна простежити, розглядаючи її в історичній перспективі.

Слід зазначити, що ставлення до постійних неминучих змін у мові є досить неоднозначним. Розвиток і становлення літературної мови відбувається в постійній боротьбі між двома крайнощами щодо мовної норми: пуризмом, в основі якого лежить погляд на норму як на щось незмінне і усвідомлено сформоване, і антинормалізаторством, прихильники якого переконані, що процес мовного розвитку складається стихійно, а саме тому заперечують необхідність будь-якого свідомого впливу на встановлення мовних норм.

Так, наприклад, у 18 сторіччі панувала ідея, що мова має бути фіксована, застигла в часі, а отже захищена від руйнівної дії моди і соціальних тенденцій. Цю точку зору можна проілюструвати словами англійського письменника Джонатана Свіфта, який писав: "But what I have most at Heart is, that some Method should be thought on for *ascertaining* and *fixing* our Language for ever, after such Alterations are made in it as shall be thought requisite. For I am of Opinion, that it is better a Language should not be wholly perfect, that it should be perpetually changing... [4]

На думку Буніятової, "втрата розрізнювальних ознак, поява неологізмів можуть вважатися за занепад, руйнацію, а спрощення словозмінних систем у мові – за прогрес." [1, с.58] Проте, немає жодних сумнівів, що мова є живим організмом, який не може не зазнавати певного розвитку з плином часу. І хоча мова живе за своїми внутрішніми законами, володіє власною автономністю, але звичайно, мова існує в суспільстві, і тому не може бути відірвана від людей і

подій. Первинне значення слова з плином часу може начебто затуманюватися, на нього можуть нашаровуватися нові тимчасові значення.

Життя в епоху змін, крім усіх інших його особливостей і властивостей, пов'язане з різкими і відчутними змінами у мові. І не дивно, що люди реагують на ці мовні інновації дуже болісно. Проте мові не дуже просто що-небудь нав'язати. Недарма Л. В. Щерба порівнював літературну мову з добре налаштованим музичним інструментом. Якщо у мові прижилося нове слово або нове значення старого слова, це свідчить про те, що це для чогось мові потрібно: в нашій свідомості, в культурі з'явився новий сенс, нове поняття, для якого бракує мовної оболонки. А якщо немає потреби в такій оболонці - яким би чином нове слово не насаджувалося, мова його або відторгне, або переосмислить і вкладе в нього той зміст, який їй потрібно. Хоча і не слід забувати, що зростання словникового складу мови, граматичні зміни можуть бути пов'язані як з технічним прогресом, так і з моральним регресом. Існує тенденція, яка бере початок ще в давнину, а саме тенденція взаємного врівноваження книжної, літературної мови і розмовної мови, тобто стихії живої мови. Бувають періоди, коли відбувається посилення книжності, тоді мова застигає в деяких формах, наприклад класичних. Але незаперечним є той факт, що оживає мова завжди своїми діалектами, розмовною мовою.

Розвиток словникового складу англійської та німецької мов, особливо з дев’ятнадцятого століття, зростає швидкими темпами. Це може бути обумовлене цілим рядом екстралінгвістичних і інтралінгвістичних причин:

1) розвитком науки, техніки та економіки;

2) подальшою теоретизацією та впровадження технічних засобів;

3) лексичною інтернаціоналізацією (мовні контакти та запозичення з інших мов та культур);

4) лексичною диференціацією (наприклад, мова відпочинку і подорожей);

5) лексичною популяризацією / поясненням (наприклад, жаргонізми);

6) виникненням нових слів шляхом словотворення.

Перелічені причини швидкого збільшення словникового складу є далеко неоднорідними, але вони вказують на різні зміни, обумовлені взаємодією між мовною спільнотою та мовою. Таким чином в пунктах 1 і 2 центральним є потреба мовної спільноти в найменуваннях, 3 пункт фокусується на культурних факторах, 4 та 5 пункти відображають соціологічні та психологічні аспекти використання мови, а пункт 6 відноситься до внутрішнього розвитку словникового запасу. [3, с.101-102]

Величезний приплив нових слів та необхідність їх опису зумовили створення особливої галузі лексикології - неологіі (науки про неологізми). Особливо багато неологізмів з'являється в науково-технічній мові в результаті бурхливого прогресу науки і техніки. Зі змінами одиничних мовних елементів також пов'язані довгострокові зміни мовної системи. Прийнято вважати, що причини мовних змін полягають як в інтралігвістичних, так і в екстралінгвістичних передумовах. Для неологізмів останні з вищезгаданних відіграють велику роль. До них належать, зокрема, часові, економічні, політичні, соціальні та культурні фактори. Проте передумова для мовних змін на лексичному рівні, перш за все, полягає в здійсненні завдання комунікації і її мети: заповнення прогалин в найменуваннях, або необхідність модифікацій та замін вже існуючих найменувань. Як зазначає Ю.А. Зацний, "сфера повсякденного життя перетворюється на один із головних постачальників лексико-фразеологічних інновацій у сучасну англійську мову" [2, с.164].

Незважаючи на те, що неологізми неодноразово були об'єктом спеціальних досліджень, окремі питання вивчення мовних новоутворень продовжують залишатися спірними, невирішеними і навіть взагалі невизначеними. В лінгвістичній літературі, присвяченій проблемам неології, приділяється увага проблемі виникнення і вживання нових слів або нових значень вже існуючих у мові слів. Проте слід зазначити, що в області неологіі є безліч невирішених як в теоретичному, так і в практичному плані проблем, серед яких можна назвати проблему віднесення новоутворення до неологізму, нечіткість в стилістичній характеристиці неологізмів, визначення зв'язку між окказіоналізмом і

неологізмом. Цікавим є дослідження і визначення етапів розвитку неологізмів від виникнення та поширення мовних інновацій у мовній спільноті до лексикалізації, а саме зберігання нової лексеми та семеми як частини загальновживаного лексичного складу шляхом включення до словника.

Література: 1. Буніятова І.Р. Типологія мовних змін в історичній перспективі/ Буніятова І.Р. Вісник КНЛУ. – Сер. Філологія, 2009. - С. 57-65. 2. Зацний Ю.А. Сучасний англомовний світ і збагачення словникового складу // Ю.А. Зацний. – Львів: ПАІС, 2007. –228 с. 3. Elisabeth Knipf-Komlósi, Roberta Rada, Csilla Bernáth// Elisabeth Knipf-Komlósi Aspekte des deutschen Wortschatzes. Ausgewählte Fragen zu Wortschatz und Stil. – Bölcsész Konzorcium. - 2006. - S.128. 4. Jonathan Swift A Proposal for Correcting, Improving, and Ascertaining the English Tongue In a Letter to the Most Honourable Robert, Earl of Oxford and Mortimer, Lord High Treasurer of Great Britain. [Електронний ресурс] - Режим доступу до журналу:http://books.google.com.ua/books/about/A_Proposal_for_Correcting_Improving_and.html?id=5FMJAAAAQAAJ&redir_esc=y